

مرکز تحقیقات اسلامی

اصفهان

گامی

عمران
علیه السلام

www. **Ghaemiyeh** .com
www. **Ghaemiyeh** .org
www. **Ghaemiyeh** .net
www. **Ghaemiyeh** .ir

حکومت دینی، چرا؟

سید سجاد ایزدهی

۱۰۳

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

رهنمای ۱۰۳ (حکومت دینی چرا)

نویسنده:

سید سجاد ایزدهی

ناشر چاپی:

انتشارات آستان قدس رضوی - به نشر

ناشر دیجیتال:

مرکز تحقیقات رایانه‌ای قائمیه اصفهان

فهرست

۵	فهرست
۷	رهنمای ۱۰۳ (حکومت دینی چرا)
۷	مشخصات کتاب
۸	اشاره
۱۳	حکومت دینی، چرا؟
۱۳	دریچه:
۱۵	درآمد:
۱۵	اشاره
۱۵	پنجره:
۱۷	فصل اول: کلیات
۱۷	اشاره
۱۹	۱. اندیشه سکولاریسم
۱۹	اشاره
۲۲	پنجره:
۲۳	۲. اهداف و غایات تشکیل حکومت دینی
۲۳	اشاره
۲۳	الف. غایات حکومت
۲۶	ب. غایات حکومت دینی
۲۶	پنجره:
۳۰	خلاصه:
۳۱	۲. فصل دوم: مبانی کلامی ضرورت حکومت دینی
۳۱	اشاره
۳۳	۱. جامعیت معارف اسلام
۳۳	اشاره

۳۴	پنجره:
۳۵	الف. آیات قرآن
۳۹	ب. روایات
۴۰	۲. ماهیت احکام اسلام
۴۰	اشاره
۴۱	پنجره:
۴۵	خلاصه:
۴۷	۳. فصل سوم: ادله ضرورت تشکیل حکومت دینی
۴۷	اشاره
۴۹	۱. ادله عقلی
۴۹	اشاره
۴۹	استدلال اول
۵۰	استدلال دوم
۵۳	۲. ادله روایی
۵۶	۳. سیره اهل بیت علیهم السلام
۵۶	اشاره
۵۶	پنجره:
۵۹	پنجره:
۶۰	خلاصه:
۶۱	سخن آخر
۶۳	بیشتر بخوانیم
۶۷	درباره مرکز

شابک: ۴۵۰۰۰ ریال: ۹۷۸-۹۶۴-۰۲-۲۷۰۳-۹

شماره کتابشناسی ملی: ۴۷۲۳۵۵۲

عنوان و نام پدیدآور: حکومت دینی، چرا؟/ سیدسجاد ایزدهی؛ تهیه معاونت تبلیغات و ارتباطات اسلامی آستان قدس رضوی.

مشخصات نشر: مشهد: آستان قدس رضوی، شرکت به نشر، ۱۳۹۶.

مشخصات ظاهری: ۶۰ص: مصور (رنگی).؛ ۱۱×۱۷ س م.

فروست: به نشر (انتشارات آستان قدس رضوی)؛؛ ۲۱۹۸

رهنما؛ ۱۰۳

یادداشت: چاپ قبلی: انتشارات قدس رضوی، ۱۳۹۲.

موضوع: حکومت دینی

موضوع: (Polity Religion)

رده بندی دیویی: ۲۹۷/۴۸۳۲

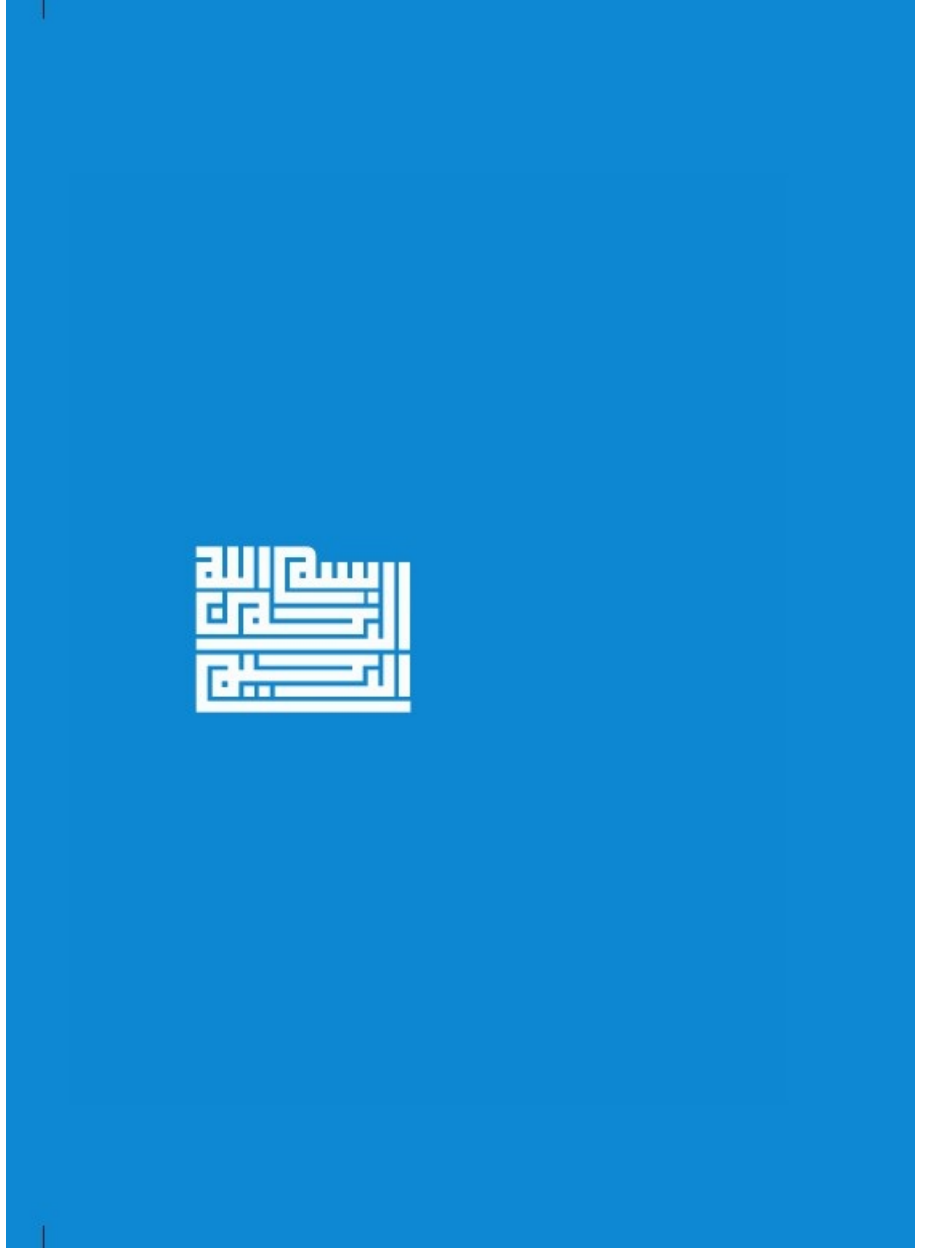
رده بندی کنگره: BP۲۳۱/الف ۹۳ح ۱۳۹۶۸

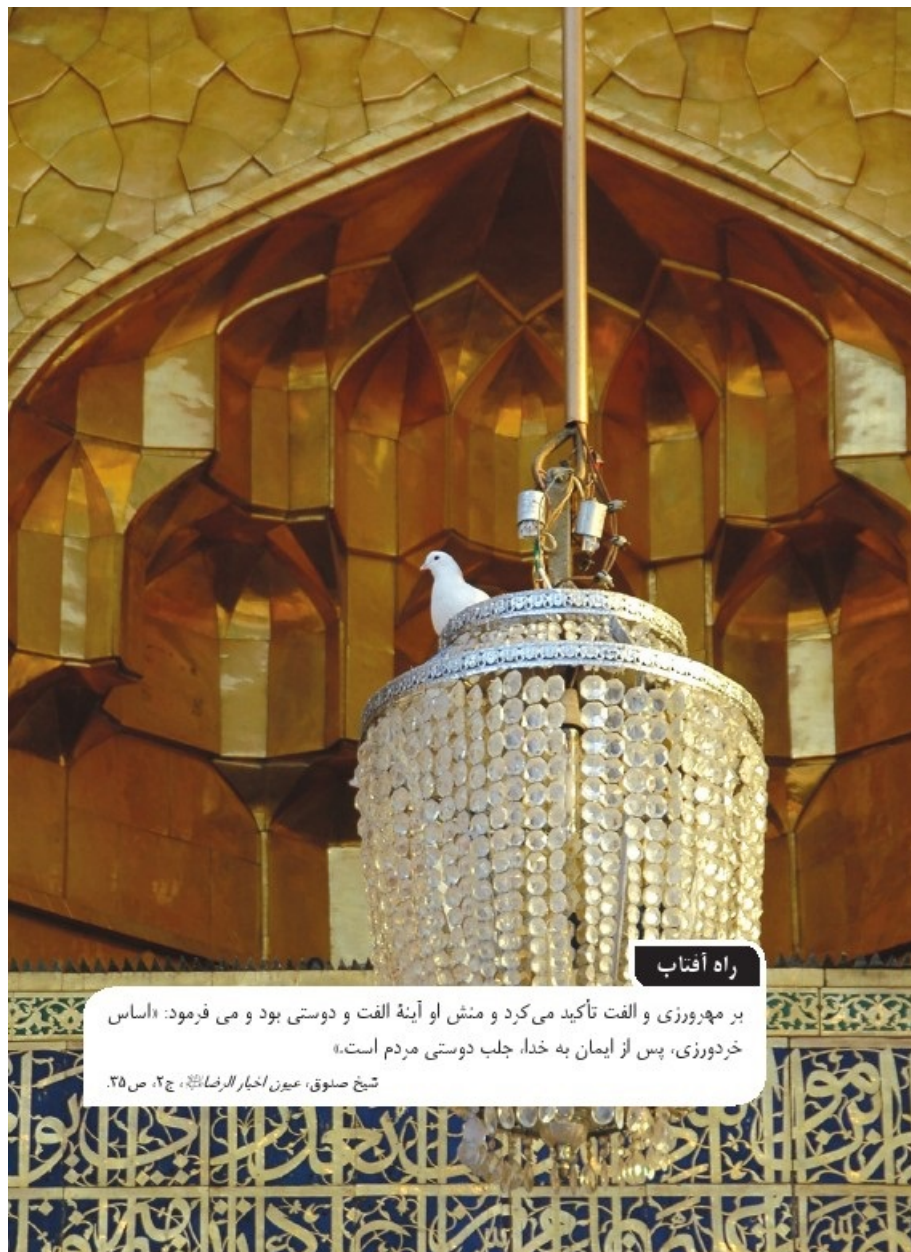
سرشناسه: ایزدهی، سیدسجاد، ۱۳۴۹ -

شناسه افزوده: آستان قدس رضوی. معاونت تبلیغات و ارتباطات اسلامی

وضعیت فهرست نویسی: فیبا

ص: ۱

راه آفتاب

بر مهرورزی و الفت تأکید می‌کند و منش او آینه الفت و دوستی بود و می‌فرمود: «اساس خردورزی، پس از ایمان به خدا، جلب دوستی مردم است.»
شیخ صلوق، عیون اخبار الرضا علیه السلام، ج ۲، ص ۲۵.

حکومت دینی، چرا؟

سیدسجاد ایزدهی

حکومت دینی، چرا؟

دریچه:

۱. چرا فقیهان باید بر جامعه حکومت کنند؟
۲. چه اصراری است که دین مداران در سیاست وارد شوند؟
۳. کدام آیه و روایت، تشکیل حکومت دینی را اجازه داده است؟
۴. تفاوت حکومت دینی و غیردینی چیست؟
۵. آیا عقل نیز تشکیل حکومت دینی را می پذیرد؟

ص: ۷

ضرورت تشکیل حکومت دینی در عصر غیبت

دشمنان اسلام اصیل، از دیرباز و با تبلیغات بسیار، با اعلام مقدس بودن دین و فریب نامیدن سیاست، ارتباط دین و سیاست را ارتباطی نامیمون و نامناسب اعلام کرده بودند؛ به گونه ای که فعالیت سیاسی برای متولیان دین، ناپسند تلقی می شد.

پیروزی انقلاب اسلامی به رهبری امام خمینی و تبیین علمی ماهیت دین و سیاست و ارائه گونه فعالیت سیاسی مطلوب، موجب شد تبلیغات دشمنان بی اثر شود. با تشکیل حکومت دینی در قالب نظام جمهوری اسلامی ایران با محتوای قوانین دینی و به رهبری عالمان دینی، هجمه ای تازه از شبهات در خصوص جدایی دین از سیاست و حکومت، وارد شده است. این شبهات در مجموع، به تشکیل حکومت دینی خدشه وارد کرده است.

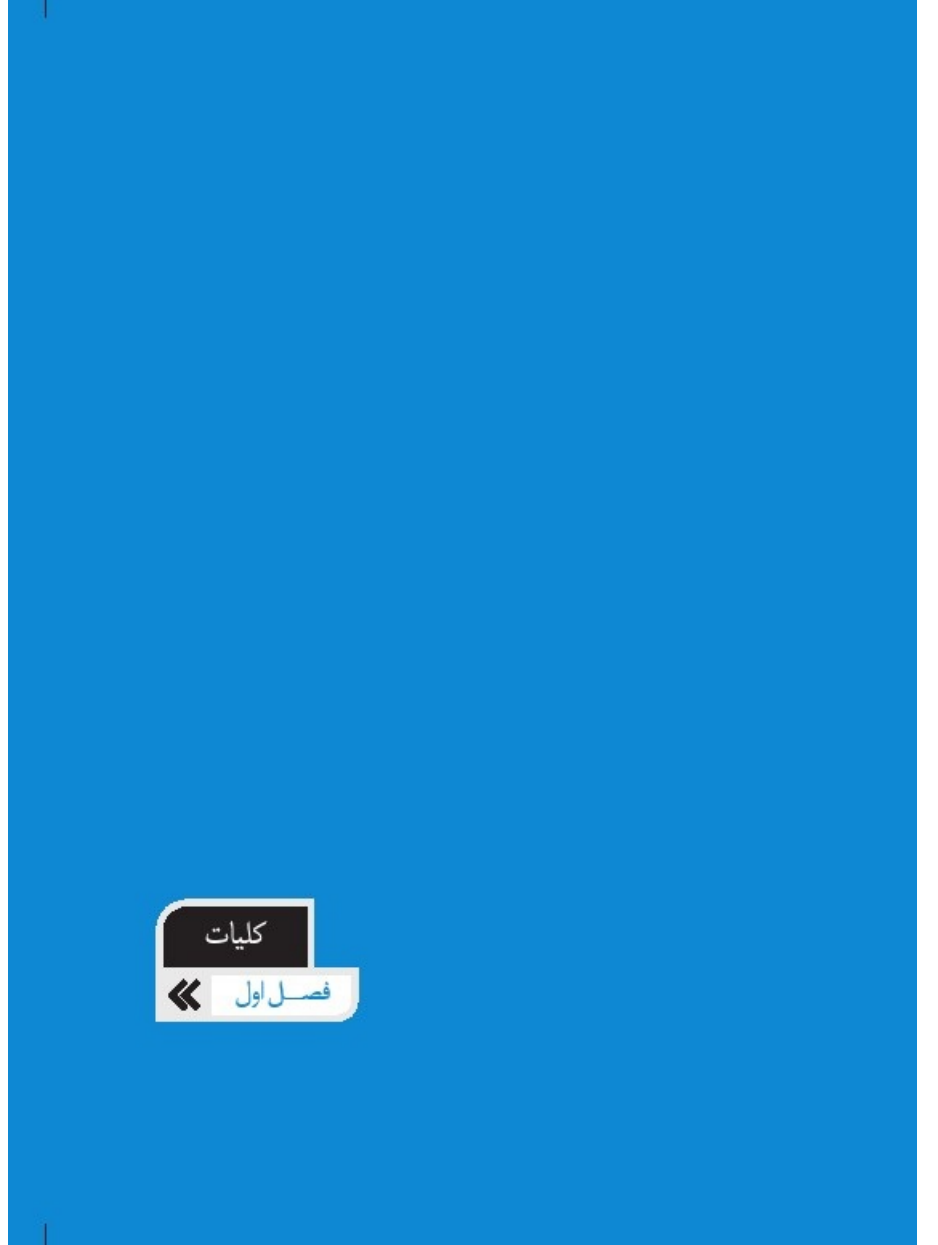
پنجره:

این شبهات در قالب های مختلف درصدد القای این نکته است

ص: ۹

که اسلام تنها برای هدایت معنوی و اخلاقی بشر آمده است و کارکرد آن را باید در گستره عبادات و اخلاق فردی جست. براین اساس، اسلام، در امور سیاسی دخالتی نمی کند و اهداف و غایات آن نیز در راستای دخالت در امور سیاسی نیست. از همین رو، دین اسلام فاقد مؤلفه های حکومتی بوده و شایسته ورود به عرصه مدیریت کلان جامعه نیست.

در جهت پاسخ گویی به این شبهات، در این پژوهش، به ادله حضور سیاست در دین اسلام و ضرورت حکومت دینی در عصر غیبت می پردازیم.

اشاره

سلطه مسیحیت و بزرگان کلیسا بر امور سیاسی اروپا در قرون وسطا، موجب ستم بر مردم شده و جامعه را به جهل و عقب ماندگی کشانده بود. با ازبین رفتن سلطه کلیسا، تمدن جدید غرب، به غرض نفی آموزه های دینی و الهی مستند به کلیسا، جایگاه دین را ارتباط فردی انسان ها با خداوند تعریف کرده و در پی آن، صلاحیت دین را برای حضور در صحنه های اجتماعی و سیاسی انکار کرد. تمدن جدید غرب، عرصه سیاست و حکومت را مقوله ای عرفی و عقلانی اعلام کرد و به خلاف دیدگاه غالب قرون وسطا، نه دین را مبنای مشروعیت حکومت قرار داد و نه از دین به عنوان مبنای رفتار سیاسی و حکومتی استفاده کرد. این منطقی که سکولاریسم نام گرفته و به جدایی دین از عرصه سیاست و حکومت معنا شده است، درحقیقت، بازتاب رفتارهای سخت گیرانه و نادرستی بود که کلیسای قرون وسطا در جامعه حکم فرما کرده بود. برخی از این رفتارهای نادرست از قرار زیر است:

۱. دانش در چهارچوب تفسیر رسمی خویش از کتب مقدس مسیحی، محصور شده بود؛

۲. در قالب بازجویی های مذهبی (انگلیسیون)، آزادی تحقیقات و اظهارنظرهای علمی، از دانشمندان و پژوهشگران آزاداندیش سلب و با فرضیه های روزآمد علمی برخورد می شد؛

۳. به غرض غلبه یافتن باورهای تحریف شده مسیحی، عقاید دینی بر علم و تجربه تحمیل می شد؛

۴. در رفتار سیاسی، با سلب حق حاکمیت مردم، رفتار ظالمانه و مستبدانه ای در پوشش دین و توجیحات دینی در پیش گرفته می شد؛

۵. جامعه از نظام اجتماعی سنجیده بر گرفته از فطرت، دور نگه داشته می شد.

براین اساس، اندیشمندان عصر رنسانس (نوزایی) در اروپا، با محدود کردن کارکرد دین به تنظیم حیات فردی و رابطه انسان با خدا، مرجعیت دین در حیات علمی و اجتماعی بشر را نفی کرده و بر محوریت عقل و تجربه بشری در اجتماع تأکید کرده اند. از این رو سکولاریسم را به کنار گذاشتن آگاهانه دین از صحنه معیشت و سیاست و نیز علمی و عقلانی شدن تدبیر اجتماع معنا کرده اند.

رویکرد اندیشمندان عصر رنسانس درباره نفی استفاده از آموزه های تحریف شده و ناقص مسیحی در اجتماع، دانش بشری را بر نمی تابد و با تجربه و علم ارتباطی برقرار نمی کرد و نیز ضرورت رجوع به عقل و

تجربه در مغرب زمین، امری واقع بینانه می نمود. این رویکرد درحقیقت فرار از خرافه به علم و واقعیت بود. بااین حال برخی اندیشمندان غربی با تعمیم عقل‌گریزی آموزه‌های کلیسا به همه ادیان، به ویژه دین اسلام، منطق سکولاریسم و جدایی دین اسلام از سیاست و حکومت را برای جامعه اسلامی نیز تجویز کرده‌اند. این درحالی است که اسلام از خرافات به دور بوده و منطق بر عقل است. نیز مبانی و آموزه‌های سیاسی و اجتماعی آن و سیره پیامبر و امامان، این اندیشه را نفی می‌کند.

بسیاری از روشن‌فکران مسلمان نیز بر اثر تبلیغات یا باور به مبانی غربی، این مدعا را حقیقت پنداشته و به گمان اصلاح جامعه اسلامی و توسعه آن، دین را از سیاست و حکومت جدا تصور کرده‌اند و درصدد القا، بلکه نهادینه کردن فرایند سکولاریسم در جامعه اسلامی برآمده‌اند. این درحالی است که نه دین اسلام مشابه مسیحیت تحریف شده قرون وسطاست و نه معارف اسلام مانند آموزه‌های مسیحیت خرافی است. به خلاف مسیحیت که معتقد بود پیامبران نباید در امور حاکمان دخالت کنند،^(۱) پیامبر و امامان و حتی بزرگان اسلام، براساس فریضه امر به معروف و نهی از منکر، در امور جامعه دخالت می‌کردند. ازاین رو پیامبر به سبب نفی حاکمیت فرهنگ جاهلی و تشکیل امت اسلامی، مجبور شد از سرزمین مادری خویش مهاجرت کرده و با بزرگان فرهنگ جاهلی مبارزه کند. اهل بیت نیز با برتابیدن وضعیت

ص: ۱۵

۱- . بهاء‌الدین بازارگاد، تاریخ فلسفه سیاسی، ج ۱، زوار، ص ۲۶۰، به نقل از انجیل، ص ۲۱ و ۲۲.

جامعهٔ زمان خویش، اصلاح آن را مدنظر قرار دادند. حتی برخی از آن‌ها مانند پیامبر و امام علی و امام حسن، عملاً ادارهٔ کشور و تدبیر امور آن را در قالب رهبر، عهده دار شدند.

پنجره:

دین اسلام به عنوان دینی که جنبه‌های سیاسی و اجتماعی فراوانی دارد، نه فقط به ضرورت اصل حکومت توجه کرده است، بلکه حکومتی که اسلام توصیه کرده، ویژگی‌های متمایزی را مدنظر قرار داده که مبتنی بر مبانی خاص بوده؛ مشروعیت خود را در گرو انتصاب الهی دانسته؛ اوصاف خاصی را برای حاکم در نظر گرفته؛ به اهداف و غایات خاصی توجه کرده و روش و شکل خاصی را برای ادارهٔ جامعه پیشنهاد کرده است.

این نکته را نیز نباید نادیده بگیریم که با وجود تفاوت خاستگاه دین اسلام و مسیحیت، مطلوبیت حکومت مطلوب ارائه شده در اسلام، به معنای نفی تجربیات ارائه شدهٔ حکومتی غرب در دنیای مدرن نیست. از این رو با وجود تفاوت در مبانی دینی و فرهنگی و غایات و اهداف نظام‌های سیاسی، از برخی مظاهر دولت در دنیای غرب، می‌توان به صورت هدفمند و همراه با آگاهی و با در نظر داشتن مبانی دینی، در نظام حکومتی اسلام استفاده کرد.

اشاره

حکومت در نظام اسلامی، غایت و هدف محسوب نمی شود؛ بلکه مقدمه ای برای رسیدن به اهداف و آرمان هایی به حساب می آید که در جامعه مطلوبیت دارد و ضروری محسوب می شود. از این رو درحالی که عمده دلیل در راستای ضرورت تشکیل حکومت، نفی هرج و مرج و تأمین منافع مادی شهروندان است، برای حکومت اسلامی، اهداف و غایاتی برشمرده شده است که علاوه بر اهداف یادشده، سعادت دنیا و آخرت آنان را مدنظر قرار داده است.

در ادامه، برخی اهداف و غایاتی را از نظر می گذرانیم که برای تشکیل حکومت اسلامی، در معارف اسلامی بیان شده است:

الف. غایات حکومت

از آنجاکه افراد و گروه های جامعه، هر کدام منفعی برای خود تصور می کنند که در نقطه مقابل منافع دیگران است، تقابل آن ها برای به دست آوردن منافعشان به جدال و نزاع می انجامد. از این رو، جوامع برای برون رفت از این نزاع های اجتماعی، قوانینی جعل می کنند و حرکت جامعه را بر محور آن، لازم می دانند و برقراری حکومت را به عنوان ضمانت اجرای این قوانین، ضروری می دانند؛ زیرا فقدان قانون و حکومت، موجب هرج و مرج در جامعه شده و با وجود هرج و مرج، هیچ یک از امور زندگی فردی و اجتماعی شهروندان، اعم از اقتصاد و

فرهنگ و بهداشت و علم آموزی و...، به سامان نمی رسد. از این رو، وجود حکومت به عنوان نهادی مقتدر و فراتر از اراده افراد و گروه ها، با ایجاد نوعی نظم و هماهنگی در جامعه بر محور قانون، تداوم زندگی اجتماعی و برکات آن را تضمین می کند.

حضرت علی در پاسخ به دیدگاه خوارج که منکر ضرورت اصل حکومت در جامعه بودند، با برشمردن حداقل غایات حکومت، آن را ضروری دانسته و این گونه فرموده است:

مردم ناگزیر از زمامدارند؛ چه نیک و چه بد. تا مؤمن در زمامداری او عمل صالح خود را انجام دهد و کافر از دنیایش برخوردار شود و روزگار زندگی ایشان سپری شود. به وسیله زمامدار، غنایم جمع شده و با دشمنان جهاد می شود و راه ها امن شده و حق ضعیف از قوی گرفته می شود، تا نیکوکار راحت بوده و مردم از شر تبهکاران در امان باشند. (۱)

با عنایت به آنچه گذشت، می توانیم غایات حکومت ها را این گونه برشمریم:

۱. تأمین امنیت نظامی: حراست از مرزهای کشور در برابر دشمنان؛

۲. تأمین امنیت انتظامی: مراقبت از مردم در برابر برهم زندگان نظم اجتماعی، سارقان، راهزنان و...؛

ص: ۱۹

۱- . نهج البلاغه، خطبه ۴۰.

۳. حراست از حریم خصوصی افراد و تأمین آزادی های مشروع؛

۴. تأمین عدالت اجتماعی فراگیر؛

۵. ایجاد فضای مناسب برای تجارت و کسب و کار؛

۶. جلوگیری از سوء استفاده افراد نابکار؛

۷. ستاندن حق مظلومان از ستمگران؛

و

ب. غایات حکومت دینی

غایات یادشده در همه نظام های سیاسی اعم از مطلوب و نامطلوب، غایت حکومت محسوب می شود و از کارکردهای آن هم به حساب می آید. بااین حال در معارف دینی، بدین مقدار اکتفا نشده؛ بلکه غایات بیشتری برای حکومت مطلوب در نظر گرفته می شود.

پنجره:

در معارف دینی، حکومت صرفاً مقدمه ای برای وصول به غایات دینی محسوب می شود و مطلوبیت ذاتی ندارد. ازاین رو حکومت در فلسفه سیاسی اسلام، در صورتی مطلوبیت دارد که قادر باشد اهداف نظام اسلامی را محقق کرده یا در آن راستا تلاش کند.

ص: ۲۰

برخی از اهداف و غایاتی که حکومت در راستای تحقق آن‌ها باید حرکت کند، از این قرار است:

۱. استقرار فرهنگ اسلامی و توسعه ایمان باوری و توحید و خداپرستی در زمین و رهانیدن مردم از بندگی و فرمان برداری غیر خدا؛(۱)

۲. تلاش برای رشد و شکوفایی علمی، فرهنگی، تربیتی و معنوی انسان‌ها و رهایی آنان از نادانی و جهل و خرافات؛(۲)

۳. تلاش برای تأمین آزادی‌هایی که انسان‌ها را به قید ماده و شیطان گرفتار کرده است و همت برای رهایی توده‌های مردم و انسان‌های مستضعف از چنگال ستمگران و حرکت در راستای بازکردن زنجیرهای اسارت و بردگی‌هایی که انسان را به سطح حیوانات تنزل می‌دهد؛(۳)

۴. اهتمام برای ایجاد جامعه مطلوب و آرمانی و تحقق مدینه فاضله، به واسطه اجرای عدالت اسلامی و قسط در جامعه؛(۴)

۵. تلاش و برنامه ریزی برای اجرای کامل قوانین آسمانی اسلام در عرصه‌های فردی و اجتماعی و حکومتی در تمام ابعاد آن
اعم

ص: ۲۱

۱- . نحل، ۳۶.

۲- . جمعه، ۲.

۳- . اعراف، ۱۵۷.

۴- . حدید، ۲۵.

از فرهنگی، تربیتی، اخلاقی، اقتصادی، حقوقی، اجتماعی، سیاسی، نظامی و... .

در روایتی که از حضرت علی و امام حسین وارد شده است، ایشان اموری را فلسفه تشکیل و به دست گرفتن حکومت معرفی کرده اند:

خدایا تو می دانی آنچه از ما صادر شده است، نه مسابقه ای در رسیدن به قدرت بود و نه برای به دست آوردن چیزی از متاع دنیا؛ بلکه برای این بود که اصول اساسی دین تو را که تغییر یافته بود، باز گردانیم و در شهرهای تو اصلاح برقرار کنیم تا بندگان ستم کشیده ات در امن و آسودگی به سر برند و حدود تو که معطل مانده بود، اجرا شود. (۱)

با عنایت به آنچه درباره اهداف و غایات در نظر گرفته شده در معارف دینی گفتیم، باید بگوییم تحقق اهداف مادی حکومت ها، در همه انواع حکومت ها میسر است و حکومت با فقدان این کارکردها، عملاً کارآمدی خود را از دست می دهد. آنچه از اهداف و کارکردهای حکومت دینی برشمرده می شود، جز به واسطه تشکیل حکومت اسلامی میسر نمی شود: توسعه و ترویج ایمان باوری؛ تأمین آزادی هایی از قبیل آزادی سیاسی، آزادی بیان، آزادی فعالیت سیاسی و اجتماعی و...؛ تحقق مدینه فاضله اسلامی؛ اجرای عدالت اسلامی و قسط در جامعه؛ اجرای قوانین اسلام در جامعه در همه عرصه ها؛ اقامه حدود الهی. از این رو ضرورت تحقق

ص: ۲۳

این امور در جامعه موجب حکم به ضرورت حکومت اسلامی می شود.

خلاصه:

سکولاریسم که در آموزه های مسیحیت ریشه داشت و در پیامد رفتارهای غیرمنطقی و استبدادی مسیحیت رشد یافت و به دیگر کشورها و از آن جمله کشورهای اسلامی صادر شد، تناسبی با فرهنگ اسلامی ندارد؛ از این رو جایگاهی نیز در این کشورها ندارد.

حکومت در اسلام مقدمه وصول به غایات اسلامی است. از این رو این امور به ضرورت تشکیل حکومت اسلام حکم می دهد: توسعه ایمان باوری، تحقق مدینه فاضله اسلامی، اجرای عدالت و اجرای قوانین اسلام.

ص: ۲۴

مبانی کلامی ضرورت حکومت دینی

فصل دوم

اشاره

از جمله ادله ای که وجود عناصر سیاست و حکومت در دین اسلام را به دست می دهد، جامعیتی است که در احکام اسلامی وجود دارد.

مطابق آموزه های عقلی و نقلی، هیچ شأنی از شئون زندگی، در اسلام فروگذار نشده است. بسیاری از ادیان تنها به بخش خاصی از امور مردم یعنی امور عبادی و معنوی پرداخته و اظهار نظر درباره دیگر مسائل را در حیطه اختیارات خود ندانسته اند؛ اما اسلام با توجه به مؤلفه خاتمیت و جامعیت، درباره همه نیازهای انسان اعم از نیازهای فردی، خانوادگی، اجتماعی، اقتصادی و سیاسی اظهار نظر کرده است. از این رو آموزه های شریعت، گستره ای فراگیر از مسائل و موضوعات کم اهمیت زندگی مانند آداب غذا خوردن و خوابیدن و نظافت، تا مهم ترین آن ها مثل نظام سیاسی و کیفیت اداره امور زندگی مردم را دربردارد.

اسلام... برخلاف مکتب های غیرتوحیدی، در تمام شئون فردی و اجتماعی و مادی و معنوی و فرهنگی و سیاسی و نظامی و اقتصادی دخالت و نظارت دارد و از هیچ نکته، ولو بسیار ناچیز که در تربیت انسان و جامعه و پیشرفت مادی و معنوی نقش دارد،

پنجره:

بخش غالب آموزه هایی که در منابع شریعت (کتاب و سنت) وجود دارد، به امور اجتماعی و سیاسی اختصاص دارد و مباحث عبادات، بخش اندکی از فقه را به خود اختصاص داده است. ضمن اینکه بسیاری از آموزه های عبادی شریعت نیز از امور سیاسی و اجتماعی جدا نبوده و رگه هایی از سیاسیات و اجتماعیات را می توان در مباحث عبادی شریعت مشاهده کرد.

امام خمینی بر این باور است که آیات و روایات، بلکه کتبی که در فقه اسلامی وجود دارد، عمدتاً به سیاسیات و اجتماعیات اختصاص دارد. با نفی این بُعد از اسلام، این دین، مکتبی ناقص و فاقد کارایی درست در تمامی عرصه های زندگی معرفی خواهد شد:

آن قدر آیه و روایت که در سیاست وارد شده است، در عبادت وارد نشده است... اسلام را همچو بد معرفی کرده اند به ما که ما هم باورمان آمده است که اسلام به سیاست چه؟... اسلام دین سیاست است؛ حکومت دارد. (۲)

ص: ۲۸

۱- . روح الله خمینی، صحیفه امام، ج ۲۱، ص ۴۰۲ و ۴۰۳.

۲- . همان، ج ۶، ص ۴۲ و ۴۳.

برای اثبات جامعیت معارف اسلام در همه شئون زندگی و تمام نیازمندی های انسان ها، می توان به ادله بسیاری استناد جست؛ از جمله آیات قرآن و روایاتی پر شمار در این باره. اکنون به برخی از آن ها به اختصار اشاره می کنیم:

الف. آیات قرآن

در برخی از آیات قرآن، ضمن تأکید بر کامل بودن قرآن و نبود نقصان در دین، فراگیر بودن گستره آن در همه مسائل و شئون زندگی بیان شده است:

۱. «مَا فَرَّطْنَا فِي الْكِتَابِ مِنْ شَيْءٍ» (۱)

ما هیچ چیزی را در کتاب (قرآن) فروگذار نکرده ایم.

علامه طباطبایی در تفسیر المیزان ذیل همین آیه شریفه، این گونه فرموده است که قرآن به عنوان کتاب هدایت مردم به حقیقت و سعادت، هیچ امری را که بر شناخت سعادت مردم در دنیا و آخرت آن ها متوقف باشد، فروگذار نکرده است. در قرآن هر آنچه مطلوب زمان حاضر و متأخر آن ها باشد، بیان شده است؛ بلکه به سعادت امور جامعه نیز در آن توجه شده است:

از آنجا که قرآن مجید کتاب هدایت به صراط مستقیم براساس بیان حقایق معارفی است که از بیان آن ها در ارشاد به حق صریح،

ص: ۲۹

بی نیازی نیست، در آن، در بیان هر آنچه بر معرفت سعادت دنیا و آخرت مردم متوقف است، کوتاهی نشده است. (۱)

۲. «الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَ أَتَمَّمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَ رَضِيْتُ لَكُمْ الْإِسْلَامَ دِينًا» (۲)

امروز دینتان را برای شما کامل و نعمت خود را بر شما تمام کردم و اسلام را برای شما [به عنوان] آیین برگزیدم.

آیه یاد شده که به ابلاغ ولایت حضرت علی در روز غدیر اختصاص دارد، در خصوص اکمال دین، تأکید می کند که دین اسلام تا آن زمان کامل شده است و به اضافه و تکمیل نیازی ندارد؛ بلکه هر آنچه مسلمانان به آن نیاز داشته اند، از زمان شروع رسالت تا آن زمان به صورت کلی یا جزئی به آنان عرضه شده است.

پیداست که بسیاری از مسائل و موضوعات نوپیدا که در آن زمان وجود نداشته است، در آن زمان در کتاب الهی یا سنت نبوی به مردم عرضه نشده است؛ اما این قضیه می تواند در قالب عرضه کلیات، قواعد، اصول و موازین، غایات و مقاصد باشد تا مسلمانان بتوانند در فرایند اجتهاد، با توجه به آن کلیات و موازین و غایات، حکم الهی را درباره موضوعات و مسائل خود دریابند و به آن عمل کنند. علامه طباطبایی در ذیل همین آیه در تفسیر خویش، معنای کمال دین را این گونه تبیین

ص: ۳۱

۱- محمدحسین طباطبایی، المیزان، ج ۷، ص ۸۱ و ۸۲.

۲- مائده، ۳.

معنای تکمیل کردن دین، همانا تکمیل آن از حیث تشریح فرایض دینی است... . معنای آن، بالابردن آن به سوی مدارج ترقی است؛ به گونه ای که پس از اضافه شدن، نمی توان از آن کم کرد.^(۱)

جامعیت قرآن کریم به گونه ای است که گستره های وسیعی از حیات زندگی را دربر گرفته است. اندیشمندان اسلامی نیز بر این قضیه بسیار تأکید کرده اند. برای رعایت اختصار، تنها به گفتاری در این خصوص اشاره می کنیم:

در این کتاب آسمانی، هم دلایل متین عقلی با ریزه کاری های مخصوصش در زمینه عقاید آمده، هم بیان احکام متین و استوار براساس نیازمندی های بشر در همه زمینه ها، هم بحث های تاریخی قرآن در نوع خود بی نظیر، هیجان انگیز، بیدارگر، دل چسب، تکان دهنده و خالی از هرگونه خرافه است و هم مباحث اخلاقی... . مسائل علمی که در قرآن مطرح شده، پرده از روی حقایق برمی دارد که حداقل در آن زمان برای هیچ دانشمندی شناخته نشده بود.^(۲)

بدیهی است این جامعیت از نگاه اندیشمندان غربی نیز دور نبوده و اعتراف اندیشمندان منصف آنان را نیز در پی داشته است. برای نمونه،

ص: ۳۲

۱- محمدحسین طباطبایی، المیزان، ج ۵، قم: اسماعیلیان، ص ۲۰۰.

۲- ناصر مکارم شیرازی، تفسیر نمونه، ج ۱۲، قم: دارالکتب الاسلامیه، ص ۳۰۶.

گوستاو لوبون، از اندیشمندان مطرح غربی، در خصوص جامعیت این کتاب الهی در زمینه امور اجتماعی و سیاسی این گونه نوشته است:

قرآن که کتاب آسمانی مسلمین است، منحصر به دستورات و تعالیم مذهبی تنها نیست؛ بلکه دستورات سیاسی و اجتماعی مسلمانان نیز در آن درج است.^(۱)

ب. روایات

کتاب روایی شیعه پر است از روایاتی که در راستای خاتمیت اسلام در مقایسه با ادیان دیگر، بر جامعیت معارف اسلام و پاسخ گوبودن آن به مسائل و موضوعات انسانی در هر عصر تا روز قیامت، تصریح می کند. اکنون به دو نمونه از این روایات اشاره می کنیم:

از امام رضا در روایتی نقل شده است:

خداوند عمر پیامبرش را نگرفت، مگر اینکه دین را برای او کامل و قرآن را برای وی نازل کرد. در آن، حلال و حرام را و حدود و احکام را و تمام آنچه مردم به آن نیاز دارند، به صورت کامل تبیین کرد. خداوند می فرماید در کتاب الهی از چیزی کوتاهی نشده است و در حجه الوداع و آخر عمر پیامبر، آیه نازل کرد که «امروز دینتان را برای شما کامل و نعمت خود را بر شما تمام کردیم و اسلام را برای شما [به عنوان] آیین برگزیدیم.» امامت، از جمله اسباب تمام و کامل کردن دین است... چیزی را که امت بدان

ص: ۳۳

۱- . گوستاولوبون، تاریخ تمدن اسلام و عرب، ترجمه سیدهاشم حسینی، ص ۱۲۸.

نیازمند باشد، ترک نکرد، جز اینکه آن را بیان کرد. پس کسی که گمان کند خداوند دینش را کامل نکرده، همانا کتاب خدا را رد کرده است. چنین کسی به خداوند کافر است. (۱)

۲. به امام صادق عرض کردم: «امام براساس چه چیزی فتوا می دهد؟» فرمود: «به وسیله کتاب الهی.» گفتم: «اگر در کتاب الهی نبود؟» فرمود: «سنت.» گفتم: «اگر در کتاب و سنت نبود؟» فرمود: «چیزی نیست، جز آنکه در کتاب و سنت وجود دارد.» (۲)

حال با توجه به این آیات و روایات که بر جامعیت دین در همه شئون و نیازمندی های زندگی بشری تأکید می کند، باید این پرسش را طرح کنیم: آیا ممکن است دین اسلام به نیازهای فردی و شخصی افراد توجه کرده باشد؛ اما مسائل اساسی جامعه مانند حکومت و امور مرتبط با آن را که به نیازهای اجتماعی آنان برمی گردد، از یاد برده باشد؟ طبیعی است که جامعیت دین اسلام، به معنای عنایت هم زمان اسلام به نیازهای فردی و اجتماعی و حکومتی است.

۲. ماهیت احکام اسلام

اشاره

فقیهان گونه های متفاوتی از احکام شریعت را در گستره شریعت بیان کرده اند. این احکام، مفید وجود حکومت در اسلام است. دین اسلام

ص: ۳۴

۱- . شیخ حر عاملی، الفصول المهمه، ج ۱، باب ۷، حدیث ۲۰، مؤسسه معارف اسلامی امام رضا، ص ۴۹۱.

۲- . همان، ج ۱، باب ۷، حدیث ۵۸، ص ۵۰۸.

به موازات اینکه هیچ جنبه‌ای از شئون زندگی افراد را فروگذار نکرده است، طبیعتاً در هر موضوع، احکامی نیز صادر کرده است که در حوزه فردی، برای بسامانی زندگی فردی و در حوزه اجتماعی، به صورت قوانینی برای اداره نظام اجتماعی، سیاسی، نظامی، اقتصادی و فرهنگی جلوه گر شده است. در این میان، بعضی احکام و فرمان‌های دین اسلام به گونه‌ای است که جز در سایه حکومت و نظام سیاسی اجرا نمی‌شود. از جمله این احکام می‌توان به مقولاتی چون قضاوت، حدود، تعزیرات، قصاص، دیات، جهاد و صلح اشاره کرد؛ چه آنکه این ابواب، خود ضامنی برای اجرای احکام اسلام در جامعه است.

پنجره:

این گونه نیست که شارع از سویی برای کسی که علناً در بین مردم شرب خمر می‌کند، حد و عقاب وضع کند و در سوی مقابل، کسی را مجری این حکم تعیین نکنند. اجرای این احکام به صورت فردی نیز میسر نیست. تنها کسی می‌تواند این احکام را اجرا کند که علاوه بر عنصر قدرت، در ضمن داشتن شروط رهبری مانند فقاقت و عدالت و تدبیر، از پشتوانه‌ای قوی مانند حکومت مقتدر بهره‌مند باشد.

در صورت نبود حکومتی که ضامن اجرای این احکام باشد، بسیاری از

این احکام الهی بر زمین می ماند و عملاً اجراشدنی نخواهد بود. از این رو می توان صرف جعل این احکام را دلیلی بر ضرورت تشکیل حکومتی دینی و شریعتمدار دانست.

اجرای برخی از احکام مانند احکام مربوط به امور مالی جز از طریق حکومت امکان پذیر نیست. مثلاً خمس، یکی از منابع عمومی مالی برای حکومت است و فقط برای برآوردن نیاز مستمندان نیست... احکام دفاع از سرزمین های مسلمانان و حفظ منطقه اقامت آن ها، برپایی حکومت برای سازمان دادن به امور نظامی و مرزداری را می طلبد؛ لذا تداوم و بقای اسلام جز با حکومت و شخصیت و اعتبار مسلمانان، جز با برپایی دولت اسلامی، ممکن نیست.^(۱)

در این میان، بعضی دیگر از احکام همچون امر به معروف و نهی از منکر، گرچه در بعضی مراتبش به حکومت و نظام سیاسی نیاز ندارد، مراتب والای آن مانند ممانعت از ظلم گروه عظیمی از مردم در جامعه، رفع اغتشاش و بی نظمی در سطح کلان جامعه و احیای فریضه هایی چون عدالت اجتماعی و نماز در سطحی فراگیر، جز در سایه حکومت، به اجرا در نخواهد آمد. این بُعد از امر به معروف و نهی از منکر، نه تنها از اهمیت مضاعفی برخوردار است، بلکه از این جهت، حکومت دینی، خود معروفی

ص: ۳۷

۱- حسن حنفی، «اسلام سیاسی»، ترجمه محمدحسن معصومی، فصلنامه حکومت اسلامی، ش ۳، ص ۲۹.

در راستای اجرای مقاصد شریعت در جامعه است.

نیز احکامی را که شارع در خصوص جهاد، دفاع، صلح، آتش بس موقت و مرزداري شارع وضع کرده است و همین طور احکام جزایی مانند قصاص، ديه، حد، تعزیر، حبس و اموری از این قبیل که جز در سایه حکومت منسجم و متمرکز وقوع نمی یابد، بلکه جز در ذیل حکومت، معنا پیدا نمی کند، باید از جمله نشانه های شناخت ماهیت احکام اسلام در خصوص رویکرد حکومت محور ارزیابی کرد.

از این رو احکام مختلف شریعت را نه به صورت مجمع الجزایر پراکنده و غیرمرتبط با یکدیگر، بلکه در قالب نظامی منسجم و هماهنگ باید ارزیابی کرد. مطابق این نظام، دین به غرض حل مشکلات و برطرف کردن نیازهای مردم در قالب امور فردی و گروهی، عبادی، اقتصادی، فرهنگی، اجتماعی و سیاسی، دستورهای صادر کرده است.

بلکه می توان بر این باور بود که تمام این دستورها برای پاسخ گویی به نیازهای مردم در قالب نظامی متمرکز و حکومت، داده شده است. مطابق این نظام، علاوه بر جایگاه آخرتی و تعبدی بعضی اعمال، امور عبادی و فرهنگی شریعت برای ایجاد فضای آرامش در جامعه، امور اقتصادی آن برای اداره صحیح اقتصاد خرد و کلان جامعه، حاکمیت سیاسی و امور نظامی و انتظامی اسلام برای ایجاد امنیت در داخل فضای جغرافیایی نظام سیاسی و نیز امور حقوقی و جزایی و قضایی فقه برای تنظیم و حُسن اداره امور جامعه و... تشریح شده است.

با دقت در ماهیت و کیفیت احکام شرع درمی یابیم که اجرای آن ها و عمل به آن ها، مستلزم تشکیل حکومت است و بدون تأسیس دستگاهی عظیم و پهناور اجرا و اداره نمی توان به وظیفه اجرای احکام الهی عمل کرد. (۱)

خلاصه:

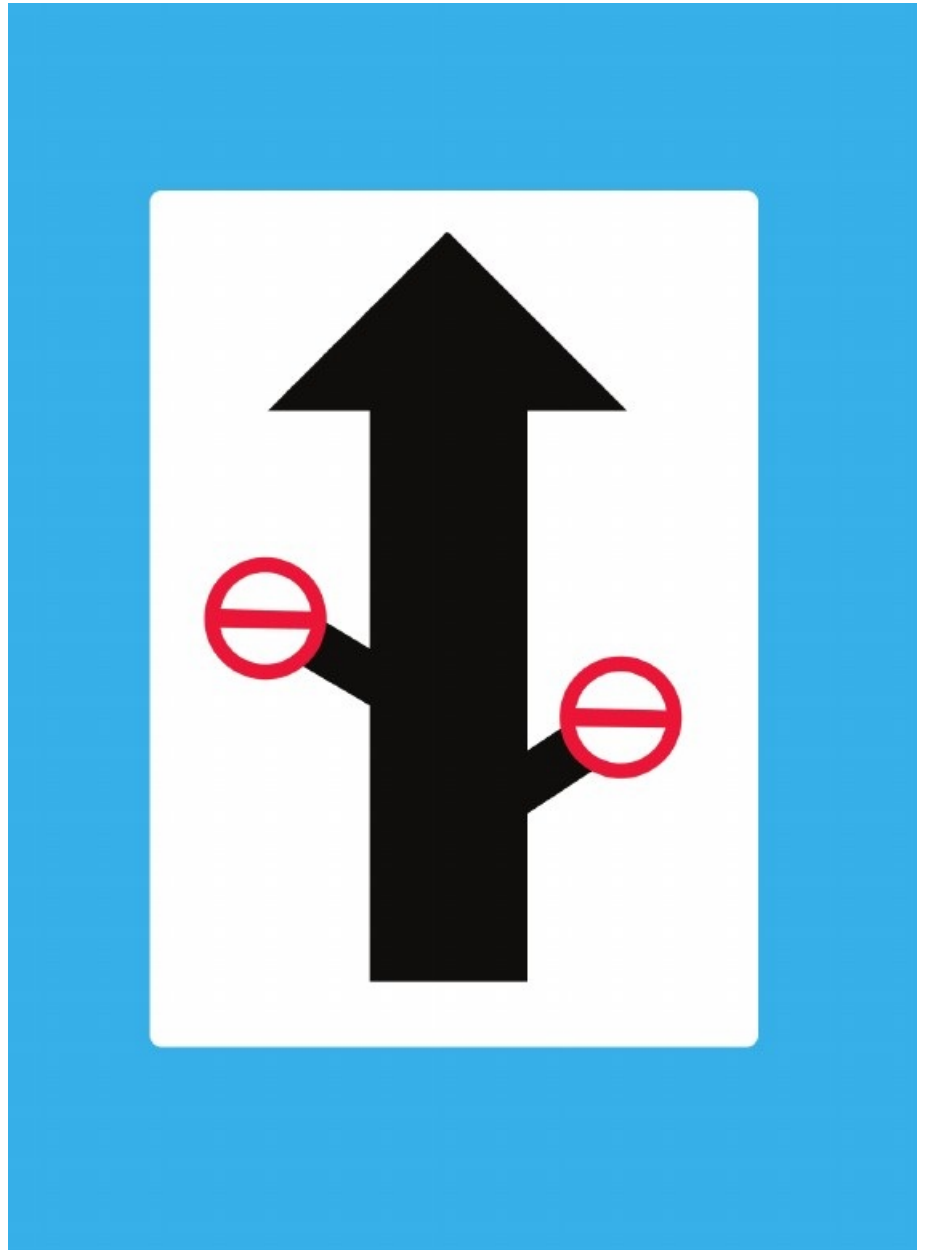
در اسلام، جدایی دین از سیاست و حکومت پذیرفته نیست؛ بلکه به معنای نقصان اسلام تلقی می شود؛ زیرا دین اسلام به عنوان دین خاتم، همه نیازهای مردم در شئون زندگی را پاسخ گوشت. طبیعتاً و انهدان تدبیر جامعه، به معنای ناتوانی دین از پاسخ گویی به شئون اساسی زندگی انسانی در عرصه اجتماع است.

اسلام مجموعه ای از احکام را شامل می شود که هر کدام با گستره سیاست ورزی و تدبیر امور جامعه مرتبط بوده و اساساً در راستای تشکیل حکومت تنظیم شده است.

ص: ۳۹

۱- . روح الله خمینی، ولایت فقیه، ص ۳۰.

بسیاری از اندیشمندان در راستای استدلال برای ضرورت تشکیل حکومت دینی در عصر غیبت، قبل از استدلال به روایات، ادله عقلی را مدنظر قرار داده اند. برای نمونه، امام خمینی در تبیین ولایت فقیه، قبل از استدلال به روایات، به استدلال عقلی پرداخته؛ بلکه دلیل عقل را برای ضرورت حکومت اسلامی، کافی دانسته و روایات را شاهد و تأییدی بر این قضیه دانسته است. (۱) اندیشمندان، در این زمینه استدلال های عقلی متفاوتی برای ضرورت تشکیل حکومت اسلامی مطرح کرده اند. برای رعایت اختصار، تنها به دو نمونه از این استدلال ها اشاره می کنیم:

استدلال اول

مقدمه اول: همان طور که اجرای عدالت در جامعه واجب است، دوری از امری که مردم را در معرض ظلم و از بین رفتن حقوق و ضرر رساندن به آنان قرار دهد نیز واجب است.

مقدمه دوم: هر گاه حکومت کردن برای عالم عادل ممکن باشد، حکومت کردن، برای غیر او جایز نیست؛ چرا که در این صورت، ترجیح

ص: ۴۳

۱- . روح الله خمینی، کتاب البیع، ج ۲، مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی، ۱۳۷۹، ص ۶۲۰.

مرجوح بر راجح لازم می آید که به حکم عقل، قبیح است.

نتیجه: عقل حکم می کند حاکم باید به شکل مطلوب عدالت ورزی، عالم باشد؛ بلکه به آن ملتزم باشد؛ به گونه ای که اطمینان حاصل شود در حکومت و اداره جامعه، از موازین عدالت کوتاهی نخواهد کرد؛ بدین صورت که با وجود علم به عدالت، هرگاه اصول عدالت در شخصیت و صفات وی، ملکه نشده باشد و اطمینان و التزامی به عدالت ورزی وی نباشد، نمی توان از عدالت ورزی در جامعه مطمئن بود. طبیعتاً مقصود از حکومت اسلامی در عصر غیبت نیز که از رهبر آن به «ولایت فقیه عادل» یاد می شود، همین است که فردی توانا و پرهیزکار و عالم به موازین و عدالت اسلامی بر سرنوشت امور جامعه حاکم شود.^(۱)

استدلال دوم

امام خمینی در این خصوص به دلیل عقلی استناد کرده است. البته این دلیل عقلی، مرکب است از مقدمات عقلی و ضرورت های شرعی. وی این گونه نوشته است:

بدون تشکیل حکومت و بدون دستگاه اجرا و اداره که همه جریانات و فعالیت های افراد را از طریق اجرای احکام تحت نظام عادلانه درآورد، هرج و مرج به وجود می آید و فساد اجتماعی و اعتقادی و اخلاقی پدید می آید. پس برای اینکه هرج و مرج و عنان گسیختگی

ص: ۴۴

۱- نک: محسن اراکی، «اثبات ولایت فقیه در پرتو عقل و قرآن»، فصلنامه حکومت اسلامی، ش ۵۳، ص ۹.

پیش نیاید و جامعه دچار فساد نشود، چاره ای نیست جز تشکیل حکومت و انتظام بخشیدن به همهٔ اموری که در کشور جریان می یابد. بنابراین، به ضرورت شرع و عقل، آنچه در دورهٔ حیات رسول اکرم و زمان امیرالمؤمنین علی بن ابی طالب لازم بوده، یعنی حکومت و دستگاه اجرا و اداره، پس از ایشان و در زمان ما لازم است. برای روشن شدن مطلب، این سؤال را مطرح می کنم: از غیبت صغرا تاکنون که بیش از ۱۰۰۰ سال می گذرد و ممکن است ۱۰۰ هزار سال دیگر بگذرد و مصلحت اقتضا نکند که حضرت تشریف بیاورد، در طول این مدت مدید، احکام اسلام باید زمین بماند و اجرا نشود و هر که هر کاری خواست، بکند؟ هرج و مرج است؟ قوانینی که پیغمبر اسلام در راه بیان و تبلیغ و نشر و اجرای آن، ۲۳ سال زحمت طاقت فرسا کشید، فقط برای مدت محدودی بود؟ آیا خدا اجرای احکامش را محدود کرد به ۲۰۰ سال؟ و پس از غیبت صغرا، اسلام دیگر همه چیزش را رها کرده است؟ اعتقاد به چنین مطالبی یا اظهار آن ها، بدتر از اعتقاد و اظهار منسوخ شدن اسلام است. هیچ کس نمی تواند بگوید دیگر لازم نیست از حدود و ثغور و تمامیت ارضی وطن اسلامی دفاع کنیم یا امروز مالیات و جزیه و خراج و خمس و زکات نباید گرفته شود؛ قانون کیفری اسلام و دیات و قصاص باید تعطیل شود. هر که اظهار کند که تشکیل حکومت اسلامی

ضرورت ندارد، منکر ضرورت اجرای احکام اسلام شده و جامعیت احکام و جاودانگی دین مبین اسلام را انکار کرده است.^(۱)

۲. ادله روایی

علاوه بر برخی آیات قرآن در خصوص ضرورت حکومت اسلامی که عمدتاً به حاکمیت سیاسی پیامبر و برخی پیامبران پیشین و ولایت ائمه اطهار توجه کرده است و می تواند دلیلی بر ضرورت حکومت سیاسی نمایان اهل بیت باشد،^(۲) مجموعه ای از روایات وجود دارد که بر ضرورت تشکیل حکومت با محتوای دینی تأکید می کند و بلکه در آن ها فلسفه و فواید تشکیل حکومت برشمرده شده است. از این رو، در مضمون بیشتر این روایات، تأکیدی بر حکم عقل و فطرت و نیز بر منطق عقلا و آیات قرآن خواهد بود. برخی از این روایات را از نظر می گذرانیم:

۱. در روایتی که فضل بن شاذان نیشابوری از امام رضا نقل کرده است، امام علل و غایاتی برای حکومت برمی شمرد که مفید ضرورت حکومت دینی است:

اگر کسی پرسد چرا خدای حکیم فردی را به عنوان «اولی الامر» قرار داده و به اطاعت آنان امر کرده است، جواب داده خواهد شد که به دلایل بسیار چنین کرده است. از آن جمله اینکه اگر

ص: ۴۷

۱- . روح الله خمینی، ولایت فقیه، ص ۲۶.

۲- . احزاب، ۶؛ مائده، ۵۵؛ نساء، ۱۰۵؛ نساء، ۵۹.

برای آنان، امام برپانگه دارنده نظم و قانون، خدمتگزار و امین و نگاهبان پاسدار و امانت داری تعیین نکند، دین به کهنگی و فرسودگی دچار خواهد شد و آیین از میان خواهد رفت و سنن و احکام اسلام دگرگون خواهد شد و بدعت گذاران، چیزها در دین خواهند افزود و ملحدان و بی دینان چیزها از آن خواهند کاست و آن را برای مسلمانان به گونه ای دیگر جلوه خواهند داد؛ زیرا می بینیم که مردم ناقص اند؛ علاوه بر اینکه باهم اختلاف داشته و تمایلات گوناگون و حالات متشتت دارند. بنابراین اگر کسی را بر مردم نگماشته بود که برپانگه دارنده نظم و قانون باشد و پاسدار آنچه پیامبر آورده است، به صورتی که شرح دادیم، فاسد می شدند و نظامات و قوانین و سنن و احکام اسلام دگرگون شده و ایمان و محتوای ایمان دگرگون می شد. این تغییر، سبب فساد همگی مردمان است. (۱)

۲. در روایت دیگری که از امام رضا نقل شده است، آن حضرت، فلسفه جعل امامت و رهبری جامعه از سوی خداوند را تأمین مصلحت دین و دنیای مردم، نظم بخشی به جامعه و عزت بخشی به مؤمنان جامعه معرفی می کند. این، طبیعتاً بر حکومت اسلامی منطبق است:

امامت و رهبری به منزله زمام دین است و نظام مسلمانان به وسیله

ص: ۴۸

۱- . شیخ صدوق، علل الشرائع، ج ۱، باب ۱۸۲، حدیث ۹، المكتبة الحیدریه، ص ۲۵۱.

امامت تأمین شده و صلاح دنیا و عزت مؤمنان به وسیله وی تأمین می شود. (۱)

۳. امام صادق در روایتی، ضمن اینکه بر ولایت و سرپرستی دینی بر جامعه تأکید می ورزد، آن را ضامن اجرای برترین معارف دینی مانند نماز، روزه، زکات و حج معرفی می کند:

امام فرمود: «اسلام بر پنج چیز استوار شده است: نماز و زکات و حج و روزه و ولایت.» زراره پرسید: «کدام یک افضل از بقیه است؟» امام فرمود: «ولایت بر دیگران برتری دارد؛ زیرا ولایت کلید دیگر احکام است و والی است که به اجرای احکام و اقامه آن ها، راهنمایی و دعوت می کند.» (۲)

۴. در روایتی که از ادله ولایت فقیه محسوب می شود، امام صادق ضمن اینکه حاکمان غیرمستند به خداوند را حاکم جائز خوانده است، مردم را از مراجعه به حاکمان و قاضیان جائز و تمکین به فرمان ها و احکام آن ها منع کرده و در مقابل، آنان را به حاکمانی ارجاع داده است که مشروعیتشان، در گرو انتصاب الهی است:

کسی که درباره حق یا باطلی، داوری را به نزد آنان [سلطان و قاضیان جور] ببرد، بی گمان به نزد طاغوت ارجاع داده است و آنچه به نفع او حکم شود، گرفتن آن حرام است؛ اگرچه حق برای وی ثابت باشد؛ چراکه آن [اموال] را به توسط حکم طاغوت بازپس

ص: ۴۹

۱- . کلینی، اصول کافی، ج ۱، حدیث ۱، باب فضل الامام و صفاته، قم: اسلامیه، ص ۲۰۰.

۲- . محمدباقر مجلسی، بحار الانوار، ج ۷۹، بیروت: الوفاء، ص ۲۳۴.

گرفته است؛ با اینکه خداوند متعال دستور فرموده به آن کفر بورزند و فرموده است: «اینان میخواهند محاکمه به نزد طاغوت ببرند؛ با اینکه مأمور شده اند به آن کفر بورزند.»

سؤال شد: «پس چه باید بکنند؟» امام فرمود: «دقت کنید در میان شما آن کس که حدیث ما را روایت میکند و در حلال و حرام ما ابراز نظر میکند و احکام ما را میشناسد، وی را حکم قرار دهند؛ چرا که من او را حاکم بر شما قرار دادم. پس آنگاه که به حکم ما حکم کرد و از وی نپذیرفتند، بی گمان حکم خدا را سبک شمرده و به ما پشت کرده اند. کسی که به ما پشت کند [و حکم ما را رد کند،] به خداوند پشت کرده است و این در حد شرک به خداوند است.»^(۱)

۳. سیره اهل بیت علیهم السلام

اشاره

علاوه بر مباحث نظری و استدلالی درباره اثبات ضرورت نظام سیاسی مبتنی بر ارزش های اسلامی، آنچه در این خصوص مفیده است، سیره عملی پیشوایان دین یعنی پیامبر اسلام و ائمه است.

پنجره:

پیامبر، علاوه بر هدایت مردم به سوی آموزه های اخلاقی و تربیتی و دینی، عملاً با مشرکان و کفار نبرد کرد و درحالی که

ص: ۵۰

۱- شیخ حر عاملی، وسائل الشیعه، ج ۲۷، بیروت: دار احیاء التراث العربی، ص ۱۳۷.

فضای شبه جزیره عربستان، محیطی با ساختار قبیله ای داشت و فاقد نظام سیاسی منسجم بود، امتی واحد با ویژگی های خاص تشکیل داد؛ بلکه با تغییر نظام سیاسی قبیله محور، نظام سیاسی با ساختاری متمایز و با محوریت امت تشکیل داد و عملاً حکومت دینی را تأسیس کرد.

آن حضرت برای اداره مطلوب نظام سیاسی جدید، به جای اینکه به اشاره کردن به عقاب اخروی بزهکاران و گناهکاران اکتفا کند، عقوبت هایی جزایی در قالب حدود و تعزیرات وضع کرد و متخلفان و کسانی را که برخی قوانین تشریحی و حدود الاهی را زیر پا می گذاشتند، بدین وسیله عقوبت کرد.

او با قرارداد مدینه به عنوان مرکز حکومت نوین، والیان و نمایندگان نیز برای اداره امور دینی و سیاسی به سایر نقاط کشور اسلامی گسیل کرد.^(۱)

نیز در توصیه نامه ها و بخشنامه هایی برای برخی فرستادگان خویش، آنان را به رفق و مدارا با مردم و مقابله با ظلم و ستم توصیه می کرد و گرفتن زکات به عنوان مالیات حکومتی را از وظایف آنان برمی شمرد.

پیامبر در این حکومت جدید، قراردادها و تفاهم نامه هایی نیز با برخی قبایل غیرمسلمان منعقد کرده و با این کار عملاً میان قبایل متشتت

ص: ۵۱

۱- محمد جریر طبری، تاریخ طبری (تاریخ الامم و الملوك)، ج ۳، بیروت: اعلمی، ص ۳۱۸.

عرب، وحدت ایجاد کرد و حوزه نفوذ حکومت خویش را از شهروندان مسلمان، به ساکنان کافر کشور جدید توسعه داد.

براساس شواهد فراوان تاریخی، با هجرت پیامبر اسلام به مدینه، جامعه اسلامی در تحت رهبری و ولایت حضرت قرار گرفته و پیامبر هدایت و اداره تمام شئون زندگی اجتماعی امت اسلامی همچون سیاست، فرهنگ، اقتصاد و قضاوت را به عهده گرفت. نصب حاکمان، اعزام مأموران مالیاتی، تأسیس تشکیلات اداری، نظارت و کنترل بازار و تجارت، اجرای احکام قضایی، بخش های گوناگون فعالیت حضرت است. (۱)

رویکرد حکومتی پیامبر به گونه ای بود که پس از آن حضرت، کسی در اصل حکومت و حکومت دینی، تردید و تشکیک نکرد و تمام اختلاف هایی که پس از ایشان روی داد، بر سر این بود که چه کسی امام مسلمانان و حاکم جامعه اسلامی باشد.

حضرت علی نیز که به واسطه انتصاب الهی و بیعت مردم با وی در غدیر، باید حاکمیت اسلامی را عهده دار می شد، پس از ۲۵ سال و با اقبال مردم به او، رهبری حکومت اسلامی را برعهده گرفت و به مانند پیامبر، تدبیر امور مردم، تأمین امنیت کشور، اخذ مالیات از مردم، مجازات تبهکاران و گنهکاران و... را در کشور اسلامی دنبال کرد. با شهادت او، امام حسن حکومت کشور را به عهده گرفت و اگر کوتاهی

ص: ۵۲

۱- محمد سروش، دین و دولت در اندیشه اسلامی، قم: بوستان کتاب، ص ۱۹۸.

مردم در حمایت از دین اسلام و فریب آنان از مکر معاویه نبود، به اداره امور کشور ادامه می داد. پس از آن حضرت نیز امام حسین به مخالفت با حاکم ظالم پرداخت و در راه به دست گیری حکومت اسلامی تلاش کرد. با شهادت آن امام و تنگ شدن فضای سیاسی بر ائمه اطهار، عملاً توان به دست گیری حکومت از آنان سلب شد و حاکمان جائز اجازه ورود آنان به امور سیاست و حکومت را ندادند.

پنجره:

آنچه در خصوص رفتار سیاسی اهل بیت مهم است، این است که آنان به هدایت اخلاقی و تربیتی مردم اکتفا نکردند و صرفاً رویکرد عرفانی و زاهدانه در زندگی خویش نداشتند؛ بلکه با ورود به عرصه سیاست، توان خویش را در اداره مطلوب جامعه به کار بستند.

از همین رو، حاکمان جائز بنی امیه و بنی عباس که اهل بیت را رقیب سیاسی خویش فرض می کردند، آنان را همواره در تنگنا و حبس قرار می دادند و به شهادت می رساندند. این درحالی است که هرگاه آنان دغدغه خویش را صرف هدایت اخلاقی و تربیتی مردم می کردند و تقابلی با حاکمان جائز نمی داشتند، به سبب علم و تقوا و انتسابشان به پیامبر، نه تنها در تنگنا قرار نمی گرفتند؛ بلکه به آنان احترام نیز

خلاصه:

ضرورت تشکیل حکومت اسلامی، مستند است به حکم عقل و روایات بسیاری در کتب اسلامی. براساس آن، ائمه از اطاعت طاغوت نهی کرده و حاکمیت جامعه را از آن افرادی اعلام کرده اند که از شایستگی علمی و عملی برخوردار باشند؛ بلکه سیره ثابت اهل بیت بر تشکیل حکومت اسلامی و تصدی تدبیر امور جامعه بوده است. از این رو فقیهان به عنوان نایبان آنان در عصر غیبت، ولایت بر جامعه را برعهده دارند.

در این پژوهش، با نگاهی به پیشینه و عوامل پیدایش سکولاریسم در جهان غرب و نقد آن، بازخوانی منابع و مبانی اندیشه اسلام را مدنظر قرار دادیم و بدین باور دست یافتیم که خاستگاه مکتب اسلام، با مکاتب دیگر متفاوت است. از این رو اسلام اصیل نمی تواند موافق سکولاریسم و جدایی دین از سیاست و حکومت باشد. مؤلفه های مختلفی را در اثبات این قضیه به کار گرفتیم؛ از جمله بازخوانی غایات و اهداف دینی، بررسی مبانی دینی و ادله عقلی و نقلی.

آموزه های دینی، اهداف و غایاتی را برای دین و تحقق فرهنگ دین داری برشمرده است. این غایات در اسلام نه فقط مطلوب تلقی شده و تلاش برای تحقق آن ها توصیه شده است، بلکه با توجه به اینکه بسیاری از این غایات جز در سایه حکومتی با ویژگی های ارائه شده در آموزه های دینی محقق نمی شود، حکومت به عنوان ابزاری برای تحقق این اهداف، توصیه می شود.

مبانی دین اسلام نیز به گونه ای است که عنایت به آن ها موجب تأیید همراهی دین اسلام با سیاست و حکومت می شود؛ زیرا از سویی در آیات و روایات، اسلام دین خاتم برشمرده شده است که پاسخ گویی و راهبری در زمینه همه نیازهای بشری اعم از مادی و معنوی، فردی و گروهی، سیاسی، اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و... را مدنظر قرار

داده است. بنابراین، خالی بودن امور سیاسی و حکومتی در اسلام، به معنای ناقص بودن آن و بی توجهی به عنصر تدبیر امور جامعه به عنوان مؤثرترین امور در هدایت جامعه خواهد بود. از سوی دیگر در مجموعه احکام اسلام، اموری وجود دارد که اصولاً حیثیت سیاسی و اجتماعی و حکومتی دارد. از آن میان می توان به اموری چون امر به معروف و نهی از منکر، جهاد، دفاع، صلح، حدود، قصاص، دیات اشاره کرد.

آیات و روایات بسیاری نیز در کتب اسلامی وجود دارد که بر ضرورت همراهی دین اسلام با سیاست و حکومت تأکید کرده؛ بلکه همین آیات و روایات، گونه متفاوتی از سیاست ورزی و حکومت مطلوب را عرضه کرده و توده مردم، نخبگان، خواص و حاکمان را بدان جهت سوق داده است. از همین رو، پیامبر سنگ بنای حکومت اسلامی را در اولین فرصت، در شهر مدینه قرار داد و عملاً در مدت ده سال حضور در این شهر، حکومت مطلوب اسلامی را تثبیت کرد؛ به گونه ای که بر تشکیل حکومت اسلامی، در سال های بعد، خلفا نیز تأکید کردند. اهل بیت نیز در همین راستا حرکت کرده و حضرت علی و امام حسن امکان تحقق حکومت اسلامی را یافتند.

روح الله خمینی، ولایت فقیه، مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی.

حمیدرضا شاکرین و محسن ملک افضلی اردکانی و سجاد ایزدهی، رهبر و رهبری، مرکز پژوهش های جوان.

حمیدرضا شاکرین، حکومت دینی، قم: معارف.

محمد سروش، دین و دولت در اندیشه اسلامی، قم: بوستان کتاب، ۱۳۸۶.

حمیدرضا شاکرین، رهنمای ۸۱: ولایت فقیه در آینه پرسش، مشهد: معاونت تبلیغات و ارتباطات اسلامی آستان قدس رضوی.

علی ذوعلم، رهنمای ۳۵: اگر ولایت فقیه نمی بود...؟، مشهد: معاونت تبلیغات و ارتباطات اسلامی آستان قدس رضوی.

مجموعه یک صد جلدی کتابچه های رهنما

مرکز پخش : مشهد مقدس، حرم مطهر، نبش باب الجواد علیه السلام، فروشگاه عرضه محصولات رضوی
تلفن : ۰۵۱۱-۲۲۸۵۲۰۴

لوح فشرده کتابچه‌های رهنما (نسخه ۲)

مرکز پخش : مشهد مقدس، حرم مطهر، نیش باب الجواد علیه السلام، فروشگاه عرضه محصولات رضوی
تلفن : ۰۵۱۱-۲۲۸۵۲۰۴

نسخه ویژه تلفن همراه کتابچه های رهنما (نسخه ۲)

محل دریافت:

- حرم مطهر، مرکز پاسخگویی به سوالات دینی آستان قدس رضوی (مدرسه پرزاد)
- وب کیوسک های مستقر در حرم مطهر

بسمه تعالی

هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ

آیا کسانی که می‌دانند و کسانی که نمی‌دانند یکسانند؟

سوره زمر / ۹

مقدمه:

موسسه تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان، از سال ۱۳۸۵ هـ. ش تحت اشراف حضرت آیت الله حاج سید حسن فقیه امامی (قدس سره الشریف)، با فعالیت خالصانه و شبانه روزی گروهی از نخبگان و فرهیختگان حوزه و دانشگاه، فعالیت خود را در زمینه های مذهبی، فرهنگی و علمی آغاز نموده است.

مرامنامه:

موسسه تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان در راستای تسهیل و تسریع دسترسی محققین به آثار و ابزار تحقیقاتی در حوزه علوم اسلامی، و با توجه به تعدد و پراکندگی مراکز فعال در این عرصه و منابع متعدد و صعب الوصول، و با نگاهی صرفاً علمی و به دور از تعصبات و جریان‌های اجتماعی، سیاسی، قومی و فردی، بر مبنای اجرای طرحی در قالب «مدیریت آثار تولید شده و انتشار یافته از سوی تمامی مراکز شیعه» تلاش می‌نماید تا مجموعه ای غنی و سرشار از کتب و مقالات پژوهشی برای متخصصین، و مطالب و مباحثی راهگشا برای فرهیختگان و عموم طبقات مردمی به زبان های مختلف و با فرمت های گوناگون تولید و در فضای مجازی به صورت رایگان در اختیار علاقمندان قرار دهد.

اهداف:

۱. بسط فرهنگ و معارف ناب ثقلین (کتاب الله و اهل البیت علیهم السلام)
۲. تقویت انگیزه عامه مردم بخصوص جوانان نسبت به بررسی دقیق تر مسائل دینی
۳. جایگزین کردن محتوای سودمند به جای مطالب بی محتوا در تلفن های همراه، تبلت ها، رایانه ها و ...
۴. سرویس دهی به محققین طلاب و دانشجو
۵. گسترش فرهنگ عمومی مطالعه
۶. زمینه سازی جهت تشویق انتشارات و مؤلفین برای دیجیتالی نمودن آثار خود.

سیاست ها:

۱. عمل بر مبنای مجوز های قانونی
۲. ارتباط با مراکز هم سو
۳. پرهیز از موازی کاری

۴. صرفا ارائه محتوای علمی

۵. ذکر منابع نشر

بدیهی است مسئولیت تمامی آثار به عهده ی نویسنده ی آن می باشد .

فعالیت های موسسه :

۱. چاپ و نشر کتاب، جزوه و ماهنامه

۲. برگزاری مسابقات کتابخوانی

۳. تولید نمایشگاه های مجازی: سه بعدی، پانوراما در اماکن مذهبی، گردشگری و...

۴. تولید انیمیشن، بازی های رایانه ای و ...

۵. ایجاد سایت اینترنتی قائمیه به آدرس: www.ghaemiyeh.com

۶. تولید محصولات نمایشی، سخنرانی و...

۷. راه اندازی و پشتیبانی علمی سامانه پاسخ گویی به سوالات شرعی، اخلاقی و اعتقادی

۸. طراحی سیستم های حسابداری، رسانه ساز، موبایل ساز، سامانه خودکار و دستی بلوتوث، وب کیوسک، SMS و...

۹. برگزاری دوره های آموزشی ویژه عموم (مجازی)

۱۰. برگزاری دوره های تربیت مربی (مجازی)

۱۱. تولید هزاران نرم افزار تحقیقاتی قابل اجرا در انواع رایانه، تبلت، تلفن همراه و... در ۸ فرمت جهانی:

JAVA.۱

ANDROID.۲

EPUB.۳

CHM.۴

PDF.۵

HTML.۶

CHM.۷

GHB.۸

و ۴ عدد مارکت با نام بازار کتاب قائمیه نسخه :

ANDROID.۱

IOS.۲

WINDOWS PHONE.۳

WINDOWS.۴

به سه زبان فارسی ، عربی و انگلیسی و قرار دادن بر روی وب سایت موسسه به صورت رایگان .

در پایان :

از مراکز و نهادهایی همچون دفاتر مراجع معظم تقلید و همچنین سازمان ها، نهادها، انتشارات، موسسات، مؤلفین و همه

بزرگوارانی که ما را در دستیابی به این هدف یاری نموده و یا دیتا های خود را در اختیار ما قرار دادند تقدیر و تشکر می
نماییم.

آدرس دفتر مرکزی:

اصفهان - خیابان عبدالرزاق - بازارچه حاج محمد جعفر آواده ای - کوچه شهید محمد حسن توکلی - پلاک ۱۲۹/۳۴ - طبقه
اول

وب سایت: www.ghbook.ir

ایمیل: Info@ghbook.ir

تلفن دفتر مرکزی: ۰۳۱۳۴۴۹۰۱۲۵

دفتر تهران: ۰۲۱ - ۸۸۳۱۸۷۲۲

بازرگانی و فروش: ۰۹۱۳۲۰۰۰۱۰۹

امور کاربران: ۰۹۱۳۲۰۰۰۱۰۹

مرکز تحقیقات رایانگی

اصفهان

گامی

WWW

برای داشتن کتابخانه های تخصصی
دیگر به سایت این مرکز به نشانی

www.Ghaemiyeh.com

www.Ghaemiyeh.net

www.Ghaemiyeh.org

www.Ghaemiyeh.ir

مراجعه و برای سفارش با ما تماس بگیرید.

۰۹۱۳ ۲۰۰۰ ۱۰۹

